
**KIRGIZ TÜRKÇESİNDEKİ MOĞOLCA ALINTI KELİMELER
(-A- Maddesi)**

**THE MONGOLIAN LOANWORDS IN KYRGYZ
(Item –A-)**

**МОНГОЛЬСКИЕ ЗАИМСТВОВАНИЯ В КЫРГЫЗСКОМ ЯЗЫКЕ
(Буква –А-)**

Kenjegul KALIEVA*

ÖZ

Tarih boyunca Kırgızlar buldukları coğrafyalardaki farklı kavimlerle siyasî, ekonomik, kültürel ve dilsel olarak etkileşim içinde olmuşlardır. Bu tür etkileşimler, Kırgız Türkçesinin söz varlığının zenginleşmesini sağlamıştır. Kırgız Türkçesinin söz varlığında Çince, Sanskritçeden, Moğolcadan, Arapçadan, Farsçadan ve Rusçadan çok sayıda alıntı sözcükler bulunmaktadır. Günümüze dek bu alıntılarla ilgili genel bir tanıtım çerçevesinde makaleler, sözlükler, kitap bölümleri yazılmıştır. Ancak Kırgız Türkçesinde Moğolcadan alıntı sözcükler üzerine yapılan araştırmalar azdır. Tarihî kaynaklara bakıldığında Kırgız Türkleri ile Moğolların münasebeti farklı asırlarda gerçekleşmiştir ve bundan dolayı Moğolca alıntı sözcükler, Kırgız Türkçesinin ağızlarında aynı şekilde kullanılmamaktadır. 20.yüzyılda gerçekleştirilen Kırgız Türkçesinin ağızlarına yönelik çalışmalar incelendiğinde, Kuzey ağızlarında Moğolca alıntı sözcüklere daha sık rastlandığını görülmektedir. Bazı Moğolca alıntı sözcüklerin aslına yakın biçimi Güney ağızlarında da tespit edilmiştir. Kırgız Türkçesinde Moğolcadan alıntı sözcükleri şu şekilde sınıflandırmak mümkündür: akrabalık adları, beden ile ilgili terimler, hayvanların yaşlarına, dış görüntülerine göre verilen adlar, tıbbî terimler, sıfatlar, eylemler vs. Moğolcadan alıntılarla ilgili yer-su adları üzerinde yapılan araştırmalar daha yaygındır. Bundan dolayı Kırgız Türkçesindeki Moğolca alıntı kelimeler üzerinde bir çalışma amaçlanmıştır. Bu makalede, Kırgız Türkçesindeki –A- harfiyle başlayan Moğolca alıntı kelimeler üzerinde durulacaktır. Bu Moğolca alıntı kelimeler Yudahin'in 1965 yılında yayınladığı Kırgızca-Rusça sözlüğünden ve Kırgız Türkçesinin ağız çalışmalarından taranmıştır. Tespit edilen alıntı kelimeler komşu Türk dilleriyle (Kazakça, Özbekçe ve Yeni Uygurca) ve bazı durumlarda da diğer Türk dilleriyle karşılaştırılmıştır.

---

* ORCID: [0000-0001-8551-6759](https://orcid.org/0000-0001-8551-6759), Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, kenjegul.kalieva@yahoo.com

Kırgız Türkçesindeki Moğolca Alıntı Kelimeler (-A- Maddesi)

Anahtar Kelimeler: Kırgız Türkçesi, Moğolca, Kazak Türkçesi, Özbek Türkçesi, Yeni Uygur-Türkçesi

ABSTRACT

Throughout history, the Kyrgyz have interacted with different tribes in their geographies politically, economically, culturally and linguistically. Such interactions have enriched the vocabulary of Kyrgyz Turkic. There are many loanwords from Chinese, Sanskrit, Mongolian, Arabic, Persian and Russian in Kyrgyz Turkic. Until today, articles, dictionaries, and book chapters have been written within the framework of a general introduction about these loanwords. However, there are few studies on loanwords from Mongolian in Kyrgyz Turkic. According to the historical sources, the relationship between the Kyrgyz Turks and the Mongols took place in different centuries, and therefore the Mongolian loanwords were differently spreaded in dialects of Kyrgyz. According to the studies on the dialects of Kyrgyz Turkish in the 20th century the Mongolian loanwords are more common in the northern dialects of Kyrgyz. Some of the Mongolian loanwords are also identified in their original form in Southern dialects. It is possible to classify the loanwords as follow: kinship names, terms related to the body, names given according to the ages of the animals, medical terms, adjectives, verbs, etc. Early researches in Kyrgyzstan mainly were conducted on Mongolian borrowed toponyms. This article will focus on Mongolian loanwords starting with the letter –A- in Kyrgyz Turkic. These Mongolian loanwords determined from Yudahin's Kyrgyz-Russian dictionary, which published in 1965 and materials on the Kyrgyz dialects. These loanwords were compared to neighboring Turkic languages (Kazakh, Uzbek and New Uyghur) and in some cases to other Turkic languages.

Keywords: Kyrgyz, Mongolian, Kazakh, Uzbek, New Uyghur

АННОТАЦИЯ

На протяжении всей истории, кыргызы взаимодействовали с разными племенами в их географических регионах в политическом, экономическом, культурном и языковом плане. Такие взаимодействия обогатили словарный запас кыргызского языка. В кыргызском языке есть много заимствований из китайского, санскритского, монгольского, арабского, персидского и русского языка. До сегодняшнего дня статьи, словари и главы книг писались в рамках общего введения об этих заимствованных словах. Однако исследований по заимствованиям из монгольского на кыргызский язык мало. Согласно историческим источникам, отношения между кыргызами и монголами складывались в разные века, и поэтому монгольские заимствования по-разному распространялись в диалектах кыргызского языка. Согласно исследованиям диалектов кыргызского языка в XX веке, монгольские заимствования чаще встречаются в северных диалектах. Однако некоторые монгольские слова также идентифицированы в своей первоначальной форме на южных диалектах. Заимствованные слова из монгольского на кыргызский язык, можно классифицировать следующим образом: родственные имена, термины относящиеся к телу, имена данные в соответствии с возрастом животных, медицинские термины, прилагательные, глаголы и т.д. Ранние исследования в Кыргызстане в основном проводились на монгольских заимствованных топонимах. Эта статья будет посвящена монгольским заимствованиям, начинающимся с буквы –А- в кыргызском языке. Эти монгольские заимствования определены из кыргызско-русского словаря Юдахина, опубликованного в 1965 году, и диалектов киргизского языка. Эти

займствования сравнивались с соседними тюркскими языками (казахским, узбекским и новоуйгурским), а в некоторых случаях и с другими тюркскими языками.

Ключевые слова: Кыргызский язык, казахский язык, узбекский язык, уйгурский язык, монгольский язык.

1. Giriş

Kırgızların tarihi hem tarihçilerin hem de dil bilimcilerinin ilgisini çekmektedir. Çünkü M.Ö. III asırda Çin kaynaklarında adı geçen Kırgızlar ile daha sonra Yenisey bölgesinde diğer Türk topluluklarıyla birlikte yaşayan Kırgızlar ve Tian-Şan bölgesinde yer alan Kırgızlar arasındaki hem genetik hem de dil-kültür açısından bir bağ olup olmadığı konusu her zaman tartışılmıştır. Bu tartışılan konu üzerinde birçok görüş mevcuttur ancak kesin bir sonuca varılmamıştır. Kırgızların tarihî sahasına bakıldığında, çeşitli dönemlerde çeşitli halklarla dilsel, kültürel, siyasi ve sosyal ilişkiler kurmuşlardır. Dolayısıyla Kırgız Türkçesinin söz varlığında bu ilişkilerin izlerini görebilmekteyiz. Bu ilişkilerin sonucu olarak Kırgız Türkçesinde Çince, Moğolca, Arapça, Farsça ve Rusçadan çok sayıda alıntıya rastlamaktayız.

Özellikle Kırgız-Moğol arasındaki kültürel, siyasi, sosyal ve dilsel ilişkiler üzerinde derin bir çalışma yapılmamıştır ancak bu konu ile ilgili bilgileri Türklerin genel tarihini ele alan kitaplardan, makalelerden, kitap bölümlerinden ve dil tarihi kaynaklarından kısmen görebiliriz. 20. ve 21. yüzyıllarda Kırgız Türkçesindeki Moğolca alıntılar üzerinde yapılan çalışmalar şunlardır: Yunusaliev (1959); Batmanov (1966); Mukambaev (1972, 2009); Dıykanov (1980); Konkobaev (1980); Karasaev (1983, 2009); Sıdıkov (1983); Oruzbaeva (1995); Sulaymanova (2009); Akmatov, Abdullaev, Muşaev (2019). Bu çalışmalarda Moğolca alıntılardan genel olarak söz edilmiştir ve çoğunlukla daha çok Kırgız Türkçesindeki Moğolca alıntı yer-su (toponym) adları üzerinde durulmuştur.

1.1. Kırgız Türkçesinin Tarihî Dönemleri

Bilim insanları için Kırgız Türkçesini dil tarihi bakımından kesin çizgilerle dönemlere ayırmak hayli zor olmuştur; çünkü Kırgızlar hakkında söz edilen eski kaynaklarda sadece sosyal-kültürel bilgiler verilmiştir. Yunusaliev (1985, ss. 64-67), Kırgız Türkçesinin tarihî dönemlerini üçe ayırmıştır:

1. Eski Dönemdeki Kırgızca (IX-X. yüzyıllara kadarki Kırgızca)
2. Orta Dönemdeki Kırgızca (XV- XVI. yüzyıllar arasındaki Kırgızca)
3. Yeni Dönemdeki Kırgızca (XVI. yüzyıldan sonraki Kırgızca)

Çin kaynaklarında (Tang Dönemi 618-907)¹ adı geçen Kırgızların dilini, *Eski Dönemdeki Kırgızca* dönemine dâhil edebiliriz. Ancak bu dönemde kayıtlara geçen Kırgızlara ait yazı dili bilinmediği için bu dönemdeki söz varlığından bahsetmek zordur. Bazı bilim adamları Kırgızlara ait olabileceği düşünülen iki sözcük (*a-şe* “yönetici; hâkim; yargıç”, *kja-sa* “demir”) üzerine tartışmışlardır (bk. Alimov, 2016, ss. 265-283; Golden, 1992, ss. 178-17; Menges, 1956, s. 169;

¹ Menges 1956, Bartol'd 1963, Pulleyblank 1990, Golden 1992: 178

Kırgız Türkçesindeki Moğolca Alıntı Kelimeler (-A- Maddesi)

Pulleyblank, 1990, ss. 104-105; Sarkisyanz, 1961, s. 348). *Orta Dönemdeki Kırgızcanın* Yenisey bölgesindeki Kırgızların döneminde başladığı tahmin edilmektedir. 13. yüzyıldan itibaren başlayan Moğol istilası, tüm Türk boylarının kültürünü, sosyal ve siyasi hayatını etkilemiştir. Ancak bazı tarihçiler Kırgızların 13. yüzyıl öncesi de Moğollarla sosyal ve siyasi bir etkileşimde bulduklarını tahmin etmektedirler (Ayrıntılı bilgi için bk. Karaev 1995; Mokeev 2010; Golden 1992). Bu etkilerin sonucunda Kırgız Türkçesinin söz varlığında da çok sayıda Moğolca alıntıları görebiliriz. Bu kelime alıntıları daha sonraki asırlarda (XV-XVIII) Jungarlarla (Kalmukların) ve Oyratlarla olan savaş sonucunda da gerçekleşmiştir. Batmanov'a göre (1966, s. 20) Kırgız Türkçesine Moğolca kelimelerin alıntıları üç dönemde gerçekleşmiştir:

1. Yenisey Bölgesinde
2. XII-XIV. yüzyıllar arasında
3. Jungarlar'ın (Kalmukların) Hükümdarlığı Sırasında

Kırgız Türkçesinin ağız çalışmalarında, Moğolcadan alıntı kelimelerin hangi ağızda daha yaygın kullanılıp kullanılmadığı üzerine de durulmuştur. Yunusaliev (1956, ss. 41-44) Kırgız Türkçesinin İçkilik ağızlarında (Batken-Ağızı dâhil) *sonun*² “güzel; iyi”, *belen*³ “hazır”, *qaalga*⁴ “kapı”, *unaa*⁵ “araç”, *arga*⁶ “güç; yöntem, çıkış yolu; hile”, *kereez* “miras; vasiyet” gibi Moğolca unsurlar tespit edilmediğini dile getirmiştir. Ancak Abduldaev, Bakinova ve Beyşekiev (1962, ss. 19-20) bu Moğolca unsurların İçkilik ağızlarını diğer ağızlardan ayıran bir özellik olmadığını söylemişlerdir. Oruzbaeva (1995, s. 116), Kırgız Türkçesindeki Moğolcadan alıntı yer-su adlarının Kırgızistan'ın kuzeyinde daha yoğun rastlandığını ancak bu durumun güneye doğru gittikçe daha seyrekleştiğini tespit etmiştir. Yudahin'in sözlüğünden tespit edilen Moğolca alıntıların bazıları Kırgızcanın sadece güney ağızlarında, bazıları ise kuzey ağızlarında kullanıldığını aktarmaktadır. Diğer önemli husus bazı alıntılara sadece destanlarda rastlanmaktadır. Araştırmalarımıza göre Moğolca unsurların Kırgız Türkçesinin bütün ağızlarında aynı ölçüde rastlanmadığını söylemek mümkündür. Bu durumun tarihî, siyasi, sosyal ve coğrafi nedenlerden kaynaklandığını tahmin edebiliriz. Tarihî açıdan baktığımızda, Kırgızların Yenisey bölgesinden Tian-Şan'a göç etmesi farklı dönemlerde gerçekleşmektedir (Ayrıntılı bilgi için bk. Bartol'd, V.V. 1943, 1963; Karaev 1995; Mokeev 2010; Golden 1992). Siyasi ve sosyal bakımdan ele aldığımızda, Kırgızistan'ın güneyinde yaşayan Kırgız boylarının daha erken yerleşik hayata geçmesi, Hokand Hanlığı'nın Fergana bölgesine hükmetmesi, İslam dininin etkisi gibi nedenlerle Moğolcadan alıntı kelime sayısı azdır. Ancak Kuzeyde yaşayan Kırgız boyları için durum farklı olmuştur: yerleşik hayata çok daha geç geçmeleri Moğolcadan alıntı kelime sayısının fazla olmasına neden olmuştur. (Ayrıntılı bilgi için bk. Bartol'd, V.V. 1943, 1963; Abramson 1959,

² Sain: “good, well, fine, nice”; saixan ‘nicely, good looking, fine’. Lessing (660b, 661b).

³ Belen: “prepared, ready, in readiness, available” (Lessing 97b).

⁴ Xaalga: “gate, door” (Lessing 906a).

⁵ Unaa: “Means of transportation; saddle animal, horse or camel” (Lessing 878a).

⁶ Bk. Madde 3.38.

1960, 1971; İstoriya Kırgızstan, Clt. I. 1956; Karaev 1995; Mokeev 2010; Golden 1992; Bakinova, Konduçalova, Sıdıkov 1958; Abduldaev, Bakinova, Beyşekeev 1962; Mukambaev 1955). Bu nedenlerden dolayı Kırgız Türkçesinin söz varlığındaki Moğolca alıntılarının tespit edilmesi dil tarihi bakımından önemlidir.

1. Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışmada ele alınan Moğolca alıntı kelimeler 1965 yılında yayınlanan Yudahin'in Kırgızca-Rusça sözlüzlükten taranmıştır. Tespit edilen kelimeler Kırgız Türkçesi ağızları üzerinde 20. yüzyılda yapılan değerlendirmelerle mukayese edilmiştir. Bu ağız çalışmalarında tespit edilemeyen bazı kelimeler Kırgızistan'ın farklı illerinde yaşayan kişilere sorulmuştur. Bu çalışmada –A- harfi ile başlayan Moğolca alıntı kelimeler ele alınmıştır. Tespit edilen kelimeler komşu Türk dilleri (Kazakça, Özbekçe, Yeni Uygurca) ile karşılaştırılmıştır. Moğolca kelimeler, Kalmukça-Rusça Sözlüğünden, Lessing (1960), Clauson (1972), Doerfer (1963-1975), Räsänen (1969), Dıykanov (1980), Seydakmatov (1980), Schönig (2000), Csáki (2006), Kałużyński (1995) gibi kaynaklardan da tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra günümüze değin Türk dillerinde Moğolca alıntılar üzerinde yapılan bazı çalışmalardan yararlanılmıştır. Sonuç bölümünde ise tespit edilen Moğolca alıntı kelimelerin tablosu verilmiştir.

2. Moğolca Kelimeler -A – Madde

2.1. aarçı- II. “temizlemek, temizlenmek; yüzü silmek” < Moğ. *arçı*-⁷ “silme; temizlemek; ovalayarak kurulamak”

Yudahin'in sözlüğünde *aarçı-* / *arçı-* (Yud. I.17a. / 72a) biçimleri geçmektedir. Ancak Kırgız Türkçesinin ağızlarında *arçı-* biçimi daha yaygın kullanılmaktadır. Seydakmatov, (1980, s. 11) *aarçı aruu* “temiz, pak” kelimelerinin kökünün *ar-* olabileceğini dile getirmiştir. Buradaki *-çı* fiilden fiil yapan bir ek olarak belirtilmiştir. Kırgız Türkçesinde *-çı* eki ile kullanılan şu fiiller de mevcuttur: *apçı-* (bk. M. 3.28) ve *çapçı-*⁸ “ön ayağıyla yere vurmak (atlar için); tırnağıyla kapmak (kuşlar için); kapmak (insanlar için)”. Ancak Kırgız Türkçesi ve ağızlarında rastlanan bu üç fiilin de Moğolca kökenli olabileceğini düşünmekteyiz. | krş. Kalm. *arçh* “temizlemek, kurulamak” KalmRS 52b | Kaz. *arşuv* KazTS 20b; YUyg., Özb. *arçı-* “kabuğundan arındırmak, temizlemek” YUygTS 16a, ÖzbRS 40a, (Rybatzki, 2013, s. 513); MMVK *arçı-* / *ärçe-* / *ärse-* (Csáki, 2006, s. 20); VEWT 24b.

2.2. abısın “elti, erkek kardeşlerin eşlerinin birbirine olan akrabalık bağının adlandırması” < Moğ. **abisun**⁹

⁷ Arçı-: “to wipe; clean; dry by rubbing” (Lessing 51a).

⁸ Çapçı-: “to hew, chop; to blink; to kick with a forefoot or forefeet (of a horse)” (Lessing 154b).

⁹ Abısın: “the wife of an elder brother in relation to the wife of a younger brother” (Lessing 4b).

Kırgız Türkçesindeki Moğolca Alıntı Kelimeler (-A- Maddesi)

Kırgız Türkçesinin bütün ağızlarında *abısın* (Yud. I, 19a) sözcüğü *avısın* biçiminde yaygın kullanılmaktadır. Bu sözcük daha çok Volga Kıpçak, Kuzey Kıpçak ve bazı Sibirya Türk dillerinde görülmektedir | krş. MMVK *absin/ avısın/ abısın / aphın / äbehenä* (Csáki, 2006, s. 13); Kaz., Nog. *abısın* KazTS 2a, NogRS 20a; KrçBlk. *apsın* KrçBlkTS 86b; Kum. *apsun* KumTS 36b; Tel. *abısın* “elti”, Hak. *absın* “yenge” VEWT 2b.

2.3. abra- “bir arada olmak; toplanmak” < ? Moğ. **abura**¹⁰ “korumak, savunmak”

Yudahin, *abra-* (Yud. I. 19a) sözcüğünün sadece Kırgız Türkçesinin Güney ağızlarında bulunduğunu belirtmiştir. 20. yüzyılda yapılan ağız derlemelerinde *abra-* sözcüğüne rastlanmamaktadır. Günümüz Kırgız Türkçesinde *abra-* sözcüğü kullanılmamaktadır. Tahminimizce *abra-* daha çok destanlarda rastlanan arkaik bir sözcüktür. | Kırgız Türkçesinin komşusu olan Türk dillerinde bu sözcüğe rastlanmamaktadır. krş. Kalm. *avrh* “1. kurtulmak, kurtarmak; 2. korumak” KalmRS 22b | CC’ta *abra-* sözcüğü “korumak, savunmak” anlamı ile rastlanmaktadır (CCI 10b/1, CCI 10b/2, CCI 10b/3; Güner, 2017, s.11); KıpS. *abra-*, *-r* (Çiçek, 2015, s. 80); MMVK’da *abra-/ağra-* “korumak, savunmak” biçimleri ile bilinmektedir (Csáki, 2006, s. 20).

2.4. acaan “1. Kızgın, öfkeli” < ? Moğ. **açaan**¹¹ “yük; navlun”

Yudah’in sözlüğünde *acaan* sözcüğünün ikinci bir anlamı da şu şekilde belirtilmiştir: “*Acaan /Adcaan* Çüy bölgesini yöneten acımasız bir Oyrat yöneticinin isimidir” (Yud. I. 23b). | krş. Kalm. *atsan* “1. Yük, 2. Mecazi anlamda birisine yük olmak” KalmRS 58b | Bu sözcük komşu Türk dillerinde tespit edilmemiştir; Yak. *açaan* “rahatsızlık, kavga” (Kałużyński, 1995, s. 165); Tuv. *acaan-zır-aar* “çok endişeye kapılmak; çok işle meşgul olmak, yüklenmek” TuvRS 40a.

2.5. aça “1. Yıkıntı, çatallama; çatallı bir ağacın dalı” < Moğ. **aça(n)**¹² “çatallı bir ağacın dalı, çatal; dirgen”

Kırgız Türkçesinin bütün ağızlarında *aça* (Yud. I. 81a) sözcüğüne rastlanmaktadır. | krş. Kalm. *aç* “1. Ağacın dalı; 2. çatal” KalmRS 58a | Kaz. *aşa* “bir kökten ayrı çıkan iki ağaç, çatal” KazTS 25a; YUyg. *aça* II. “çatal” YUygTS 2a; VEWT 3b.

2.6. açay “babaannesinde büyüyen çocuk kendi annesini bu şekilde adlandırması” < ? Moğ. **açi**¹³ “torun, yeğen”

¹⁰ Abura: “to save, rescue, help, deliver, preserve life; to protect” (Lessing 6b).

¹¹ Açaan: “load, burden, freight, cargo” (Lessing 8a).

¹² aça(n): “bifurcated branch of a tree, fork; pitchfork” (Lessing 7a).

¹³ Açi: “grandson, granddaughter; nephew, niece” (Lessing 8a).

Yudahin *açay* (Yud. I. 82a) sözcüğünün Kırgızistan'ın Çüy bölgesinde rastlandığını kaydetmiştir. *Aç(a)* sözcüğünün +Ay addan ad yapan eki ile türemiş bir isim olabileceği kanaatindeyiz: Örneğin, *ög+öy* “üvey”, *cub+ay* “çift; kadın ve erkekten biri”. | krş. Kalm. *açı* I. “erkek torun ve yeğen” KalmRS 58b | YUyg. *aça* I. “abla” YUygTS 2a; Özb. *aça* “1. Babaanne, 2. Büyük babaanne, 3. anne” ÖzbRS 45a; SUyg. *açı* “kız kardeşin kızı, yeğen” (Ayazlı, 2015, s. 104) ve Ayazlı bu çalışmasında Çağataycada *açı* “anne, büyük anne” olarak görüldüğünü belirtmiştir (TDA 13: 5). Räsänen, Oyrat ve Teleutçada *açı* sözcüğü “küçük erkek kardeş, torun, küçük erkek kuzen” anlamları ile rastlandığını ayrıca Çağatay Türkçesinde *açı* sözcüğünün “büyük erkek kardeş” ve “babaanne” anlamları ile bulunduğunu belirtmiştir (VEWT 3b).

2.7. adır “engebeli araziler; boz kırlar, yeşillik yetişmeyen yerler” < Moğ. **adar**¹⁴ IV. “düzensiz, pürüzlü, engebeli”

Kırgız Türkçesinin ağızlarında da yaygın kullanılan bir sözcüktür (Yud. I. 23a) | Kalm. *adr*’g “tepe” KalmRS 28a | krş. Kaz. *adır* “dağdan küçük, tepeden büyük yükseltiler” KazTS 4a; Çağ., YUyg. *adir* “tepe; düz olmayan yer”; Yak. *adar* “düz olmayan yer” VEWT 6b.

2.8. ağa I. “1. Ağabey, 2. Amca, 3. Büyük erkek akraba” < Moğ. **ağa**¹⁵

Kırgız Türkçesinin ağızlarında *ağa* sözcüğü farklı anlamları ile karşımıza çıkmaktadır (Yud. I, 20a). Bazı ağızlarda *bayke* sözcüğünün eş anlamlısı olarak kullanılır bazılarında ise *amca* için kullanılmaktadır. Ağızların birçoğunda kadınlar eşlerinin büyük erkek kardeşine de *ağa* diye hitap etmektedirler. *Ağa* sözcüğü Türk dillerinin çoğunda rastlanmaktadır. | krş. Kaz. *ağa* KazTS 2b; Özb. *aka* ÖzbRS 29a; YUyg. *ağa* YUygTS 4b; Çağ. *ağa* (Z. Ölmez, 2014, s. 197); VEWT 13a; TMEN I, 133ff, N.22; KıpS. *ağa* (Çiçek, 2015, s. 52); BOğz. *aga* (Schönig, 2000, s. 64; Tuna, 1972, s. 282); Trkm. *āga* (Uçar & Yener, 2007, s. 2186); SUyg. *aka* (Ayazlı, 2015, s. 104).

2.9. aqta I. “atın sırtı ile eyerin alt kısmındaki boşluk” < ? Moğ. **ağta**¹⁶ “iğdiş edilmiş; kısırlaştırılmış”

Kırgız Türkçesinde daha çok edebî eserlerde rastlanan bir sözcüktür (Yud. I. 39b). Kırgız Türkçesinin Güney ağızlarında *aqtala-* (< Moğ. *ağtala*¹⁷⁻) eylemi “iğdiş etmek, kısırlaştırmak” anlamları ile bilinmektedir (Yud. I. 39b). Ancak *aqta-* “iğdiş etmek, enemek” Kuzey ağızlarda da kullanıldığı tespit edilmiştir. Kırgız Türkçesinde aynı anlamda kullanılan *bitte-* (Yud. I. 137b) ve *bıç-* (Yud. I. 173a) mevcuttur. Kırgızistan'ın Kuzey bölgelerinde hayvancılıkla uğraşan çobanların¹⁸

¹⁴ Adar IV: “uneven, rough; bumpy” (Lessing 10b).

¹⁵ Ağa: “older, older brother, senior, elder, older” (Lessing 59b).

¹⁶ Ağta: “gelding, gelded, castrated” (Lessing 15b).

¹⁷ Ağtala-: “to geld, castrate” (Lessing 15b).

¹⁸ Sözcükle ilgili bilgileri Kurbidinov Kanat, Osmanakunov Avaz, Satarov Aman tarafından aktarılmıştır.

Kırgız Türkçesindeki Moğolca Alıntı Kelimeler (-A- Maddesi)

aktardıkları bilgilere göre *aqta-* genellikle büyükbaş hayvanlar için ve *bitte-* ise küçükbaş hayvanlar için kullanıldığı tespit edilmiştir. *Bıç-* fiili “iğdiş etmek, enemek” anlamında pek kullanılmadığını tespit edilmiştir ancak *-mal* eki ile “enemiş” anlamı daha yaygındır: *bıçmal kozu* “enenmiş kuzu”, *bıçmal oopaz* “enenmiş iki yaşındaki boğa” (Yud. I. 173b). | Kalm. *akt*’ I. “iyi bir at; koşu atı” KalmRS 32b, *aktlh*’ “iğdiş etmek, enemek” KalmRS 33a | krş. YUyg., Özb. *ahta* / *ahta qılmak* “enemek, iğdiş etmek” YUygTS 6a, ÖzbRS 45a; BOğz. *aqta* “At; koşu atı” (Schönig, 2000, s. 64); RKW 5b; TMEN I, 114ff, N.8, IV. 370.

2.10. *Ala: Kırgız Türkçesinde yer adlarında da rastlanan, “yüksek tepe” anlamına gelen *ala* (< Moğ. *ala*¹⁹) sözcüğü vardır ancak bu sözcük Yudahin’in sözlüğünde yer almamıştır. Kırgız Türkçesinde *ala* sözcüğü ile bilinen yer-su adları şunlardır: *Ala-Arça*, *Alamüdin*, *Ala-Too*, *Ala-Buqa* (bk. Kalieva, 2020, ss. 345-354). Komşu Türk dillerinde “yüksek tepe” anlamına gelen *ala* sözcüğü bulunmamaktadır. Sibiryâ Türk dillerinden Tuva Türkçesinde *alaak* sözcüğü “orman vadisi” anlamı ile bilinmektedir (TuvRS 50b).

2.11. alakan “1. Avuç içi” < Moğ. **alaga(n)**²⁰; ***halagan**²¹

Kırg. ve ağz. (Yud. I. 45a) | Kalm. *al’hn* KalmRS 39a | krş. Kaz. *alaqan* KazTS 12a; YUyg. *alikan* “el ayası; avuç” YUygTS 10a; Özb. *olaqon* “kamçının sap ile bağlantı yeri” ÖzbRS 301a, *kaft* “avuç içi” ÖzbRS 205a; Trkm. *halaka* “fare; sıçan” VEWT 15b.

2.12. alcı- I. “1. Yanılmak; yanlış yöne gitmek, 2. Aklını kaçırmak, 3. Boş konuşmak” < Moğ. **alca-**²² “yorulmak; bitkin ve tedirgin olmak”

Kırgız Türkçesinde *alcı-* (Yud. I. 50b) yaşlı insanların bunaması veya belli bir hastalık nedeni ile yersiz konuşmaları için denir. | krş. Kaz. *alcuv* “bunamak” KazTS 14a; MMVK *alji-* / *alja-* / *alyı-* (Csáki 2006, s. 20); Yak. *alçağıy-* “zayıf düşmek; güç kaybetmek” YakRS 39a; VEWT 17a.

2.13. alçı “aşık kemiğinin bir tarafı” < Moğ. **alçu**²³ “ayak kemiğinin bir tarafı”

Aşık oyunu birçok Türk boyunda bilinen geleneksel bir oyun adıdır. Kırgız Türklerinde hayvancılık geleneği devam ettirildiği için bu oyun yaygındır (Yud. I. 53a) | krş. Kaz. *alşı* “Aşığın dik koyulduğunda çukurlu olan tarafı”; YUyg. *alçı* “Aşığın dört tarafından biri” YUygTS 8a; VEWT 16b; RKW 8b *altsa*; TMEN II, 114, N. 531; BOğz. *alçu* “oyun (aşık) kemiğinin bir tarafı” (Schönig, 2000, s. 63).

¹⁹ Ala: “flat-topped hill” (Lessing 26a).

²⁰ Alaga(n): “palm of the hand” (Lessing 26b).

²¹ Nugteren, H. (2009). Real and False Archaisms: The Peripheral Mongolic Languages and Reconstruction. Leiden.

²² Alca-: “to be come tired; exhausted, weary, to be troubled” (Lessing 34b).

²³ Alçu: “depression on the side of an anklebone” (Lessing 29a).

2.14. aldasta- “1. sıcaktan bunalmak, 2. Tedirgin olmak, şaşırmaq” < Moğ. **aldasla**-²⁴ “yanlış yapmak; ihmal etmek; boşlamak”

Kırgız Türkçesinin bütün ağızlarında bu eylem yaygın kullanılmaktadır (Yud. I. 48b). | Komşu Türk dillerinde bu sözcüğe rastlanmamaktadır. Yakut Türkçesinde *algas* (< Moğ. *algasal* “dikkat dağılması, kafa karışıklığı, eksik, atlama” Lessing 31) “hata; yanlış” biçimi görülmektedir (YakRS 38a; Kałużyński, 1995, s. 166).

2.15. aldıra- “1. Kendinden geçmek, 2. Gücünü kaybetmek” < Moğ. **aldara**-²⁵ “gevşemek, çözmek; kurtulmak; yok olmak; cesaret veya güç kaybetmek ya da fiziksel olarak zayıflamak”

Kırgız Türkçesinde çok sık kullanılmayan bir sözcüktür. Halk arasında “1. Kendinden geçmek, 2. Gücünü kaybetmek” anlamına gelen *şaldıra-* sözcüğü de bilinmektedir. Ancak *şaldıra-* sözcüğü “gürlemek, ses çıkarmak” anlamı ile Yudahin’in sözlüğünde bulunmaktadır (Yud. II. 399b). Aynı sözlükte *şalday-* sözcüğü “1. Kendinden geçmek, 2. Gücünü kaybetmek” anlamı ile karşılaşmaktadır (Yud. I. 49b) | krş. YUyg. *aldıra-* “acele etmek” YUygTS 9b; AŞN *aldara-* “acı çekmek, güvenmek; kendinden geçmek” (Z. Ölmez, 2014, s. 198); Çağ. *aldara-* “acele etmek” VEWT 17a.

2.16. alkılda- “sözlü veya fizikî olarak birisine saldırmak (genellikle kadınlar hakkında)” < Moğ. **alkıldu**-²⁶ “birbirine saldırmak”

Kırgız Türkçesinde yaygın kullanılan bir sözcüktür (Yud. I. 51a). Bu sözcük genellikle kadınlar arasında gerçekleşen kavga sırasında kullanılmaktadır. | Kalm. *al’hd* “1. Vurmak, 2. Hamur açmak, 3. Mec. Beddua etmek” KalmRS 39a | krş. Kaz. *alqıldav* “boşalmak, serbest durmak, bol gelmek” KazTS 14b.

2.17. alman “tar. vergi, haraç” < Moğ. **alba(n)**²⁷ “zorlama; resmi ödeme; vergi, haraç”

Kırgız Türkçesinin daha çok tarihî metinlerinde rastlanan bir sözcüktür (Yud. I. 52a) | Kalm. *alvn* “vergi; haraç” KalmRS 33a | krş. Özb. *alvan* (Rybatzki, 2013, s. 512); Çağ. *alban* “vergi” (Ölmez, Z. 2007, s. 232); YUyg. *alban* “köle emeği, temel vergi”, Şor. *alban* “haraç, faiz, vergi” VEWT 16a; SUyg. *alva* (Ayazlı, 2015, s. 104); Yak. *alban* (Kałużyński, 1995, s.166); bk. *alban* Özyetkin²⁸ (1996, s. 192).

²⁴ Aldasla-: “to make mistake, omit, neglect” (Lessing 31a).

²⁵ Aldara-: “to come loose, untie, come off; to be freed from; to dissappear, vanish; to lose courage or strenght or to weaken physically” (Lessing 30b).

²⁶ Alkıldu-: “to beat each other” (Lessing 32b).

²⁷ Alba(n): “compulsion, coercion; official oblication, tax, impost, tribute” (Lessing 27b).

²⁸ Özyetkin, A. Melek. (1996). Altın Ordu, Kırım ve Kazan Sahasına Ait Yarıllık Ve Bitiklerin Dil Ve Üslup İncelemesi: Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları 658.

Kırgız Türkçesindeki Moğolca Alıntı Kelimeler (-A- Maddesi)

2.18. alıs / alıskı / alısta- “uzaklarda, uzak yerde; uzaklaşmak, kaybolmak” < Moğ. **alus**²⁹ / **aluski**³⁰ / **alusda**³¹

Kırgız Türkçesinde ve ağızlarında *alıs* sözcüğünün eş anlamları olarak *ıraak* ve *uzak* sözcükleri de kullanılmaktadır (Yud. I. 54a; II. 435b) | Kalm. *als* I “1. Üzerinden, 2. Uzaklaşmak; uzak” KalmRS36b | krş. Kaz. *alus* KazTS 15b; YUyg. *alis* YUygTS 10b; Özb. *olis* ÖzbRS 302a, (Rybatzki, 2013, s. 514); MMVK *alıs* (Csáki, 2006, s. 19); SUyg. *alıs* (Ayazlı, 2015, s. 104); VEWT 17b.

2.19. alısın I. “ikinci mahsul (kış buğdayı)” < Moğ. **alirsu(n)**³² “kırmızı yaban mersini, kızılıçık”

Sözcük Yudanhin’in sözlüğünde rastlanmaktadır ancak günümüz Kırgızcada kullanılmamaktadır (Yud. I. 54b). Sözcük komşu Türk dillerinde de bilinmemektedir. | krş. MMVK *alısın / alzın* “ikinci mahsul” (Csáki, 2006, s. 16); Kum. *alısın* “çayır biçildikten sonra biten otlar” *alısın xarbutz* “güz karpuzu” KumTS 31a.

2.20. aŋ I. “oyuk, çukur” < Moğ. **aŋ II**³³ “çatlak, yarık; dar ve derin dağ geçidi”

Kırg. ve ağz. (Yud. II. 58a) | Kalm. *aŋ II* “çatlak, yarık, oyuk” KalmRS 44b | krş. Yak. *aŋa* “açık” VEWT 21a; *äŋäy-* “ağzını açmak”, *äŋkäy-* “derin bir çukur oluşturmak, kazmak” (Kałużyński, 1995, s. 178).

2.21. aŋ II. “vahşi hayvan; av” < Moğ. **aŋ I**³⁴

Kırg. ve ağz. (Yud. II. 58a) | Kalm. **aŋ I** “vahşi hayvan; av” KalmRS 44b | krş. Kaz. *an* “tar. avlanmaya yarayan hayvan” KazTS 16b; YUyg. *aŋ II* “av”; Özb. ağz. *äŋ* “oyun, yabani hayvan” (Rybatzki, 2013, s. 514); VEWT 20b; Ayrıntılı bilgi için bk. Clark (1977, ss. 128-129).

2.22. aŋgar- “anlamak, farkına varmak” < Moğ. **aŋgar**³⁵ “dikkat etmek, dikkatli bakmak, dikkatli olmak; gözlemlemek, saygı duymak”

Günümüz Kırgız Türkçesinde sözcüğe daha çok edebî eserlerde rastlanmaktadır. (Yud. I. 58a) | Kalm. *aŋhrh* “1. Dikkatli davranmak, 2. Dikkatli bakmak, anlamak” KalmRS 46a | krş. Kaz. *aŋgaruv* “sezmek, farkına varmak, bilmek” KazTS 16b; MMVK *aŋgar-* (Csáki, 2006, ss. 30-31); VEWT 21a.

²⁹ Alus: “distance, distant place; distant future; far, remote” (Lessing 33b).

³⁰ Aluski: “far; distant; situated beyond or on the other side” (Lessing 33b).

³¹ Alusda-: “to be too remote or distant” (Lessing 33b).

³² Alirsu(n): “red bilberry, cranberry, vaccinium vitis” (Lessing 32a).

³³ Aŋ II: “crack, chink, cleft, fissure, crevice; ravine” (Lessing 43b).

³⁴ Aŋ I: “beast; wild animal; game; hunting” (Lessing 43b).

³⁵ Aŋgar-: “to give attention to, to look attentively, be attentive; to observe, regard” (Lessing 46a).

2.23. aŋqa- “susamak” < Moğ. **aŋğa**³⁶ “susamış olmak; kuru olmak; umut etmek, özlemek”

Kırgız Türkçesinde ve ağızlarında *aŋqa-* sözcüğünün eş anlamında *suusa-* sözcüğü de kullanılmaktadır (Yud. I. 59a / Yud. II. 169a). | krş. Kaz. *anqav* “çok susamak” KazTS 16b.

2.24. aŋqay- “ağızı açık kalmak; esnemek” < Moğ. **aŋğay**³⁷

Kırg. ve ağz. (Yud. I. 59a) | krş. Kaz. *aŋkayu* “açık kalmak” KazRS 49; Özb. *anqaymoq* “şaşkınlıkla bakmak; esnemek; şaşkın olmak” ÖzbRS36b.

2.25. aŋqı- “güzel kokmak” < Moğ. **aŋğıl**³⁸

Kırg. ve ağz. (Yud. I. 59b) | krş. Kaz. *anquv* “bir şeyin kokusu çıkmak” KazTS 16b; YUyg. *anqımaq* “kokmak” YUygTS 13b; Özb. *anqımoq* “güzel kokmak” ÖzbRS 36b; MMVK *ankı-* (Csáki, 2006, s. 20); Yak. *aŋkılıy-*, *aŋalıy-* “güzel kokmak” (Kałużyński, 1995, s. 167).

2.26. aŋıray- “ağızı açık olmak; esnemek; boş kalmak” < ? Moğ. **anırla**³⁹ “ses çıkarmak, ses yapmak, yankı”

Kırg. ve ağz. (Yud. I. 60a) | Kalm. *an'rlh* “ses çıkarmak” KalmRS 44b | krş. Kaz. *anıray* “1. Ağlamak, bağıarak ağlamak, 2. Rüzgârın sertçe esmesi, 3. Boş kalmak, sahipsiz kalmak” KazTS 17a; YUyg. *aŋıraymaq* “hayret içinde bakmak, dalgınlık” YUygTS 14a; BOğz. *anırla* “ses, yankı” (Schönig, 2000, s. 63).

2.27. apçı- “tutmak, tutunmak” < Moğ. **abçi**⁴⁰ “kasmak, küçültmek, daraltmak”

Kırg. ve ağz. (Yud. I. 62a) | Kalm. *abçkh* “hızlıca almak, tutmak” KalmRS 24b | krş. Kaz. *apşuv* “imkânı azalmak, bir şeyin kısalması” KazTS 17b; VEWT 22a.

2.28. araan II. “tar. ordu” < Moğ. **aran**⁴¹ “insan, şahıs”

Araan sözcüğüne daha çok tarihî eserlerde rastlanmaktadır. Yudahin, Kırgız Türkçesinin Güney ağızlarında *aran* biçimi bulunduğunu belirtmiştir (Yud. I. 63a / 64b) | krş. Kazak Türkçesinde *aran* sözcüğü “tütün odası ve av tuzağı” anlamları ile bilinmektedir (KazRS 52); VEWT 23b.

2.29. arçala- “ayırarak (sözlü veya fizikî kavga edenler için)” < Moğ. **arçıla**⁴² “birisine bakmak, korumak, himayesine almak”

³⁶ Aŋğa-: “to be thirsty; to be dry; to hope, yearn for” (Lessing 43b).

³⁷ Aŋğay-: “to open up; to be wide open” (Lessing 43b).

³⁸ Aŋğıl-: “to emit an odor” (Lessing 45a).

³⁹ Anırla-: “to produce a sound, make noise; to echo” (Lessing 46b).

⁴⁰ Abçi-: “to shrink, to contract” (Lessing 3b).

⁴¹ Aran: “man; person; commoner” (Lessing 49a).

⁴² Arçıla-: “to look after, take care of; to defend, protect” (Lessing 51a).

Kırgız Türkçesindeki Moğolca Alıntı Kelimeler (-A- Maddesi)

Kırg. ve ağz. (Yud. I. 65a) | krş. Kaz. *araşalav* “kavga eden iki kişinin arasına girmek, aralamak” KazTS 18b; CC *arçıla-* “tartışmayı kesmek, başından savmak” (CCII 57b/15: Güner, 2017, s. 12); KıpSöz. *arçıla-* “kavgaya son vermek, anlaşmazlığı çözmek” (Çiçek, 2015, s. 80); Hak. *araçıla-* “kurtarmak; birisinden korumak” HakRS 29b.

2.30. aralıcı “1. değiş tokuş; 2. Arabulucu; 3. engel” < Moğ. **aralcıg**⁴³ “değiş tokuş; takas; ticaret”

Kırg. ve ağz. (Yud. I. 64a) | Hem komşu Türk dillerinde hem de diğer Türk dillerinde sözcük bilinmemektedir.

2.31. aral “ada” < Moğ. **aral**⁴⁴ I.

Kırg. ve ağz. (Yud. I. 63b) | krş. Kaz. *aral* KazTS 18a; YUyg. *aral* YUygTS 15b; Özb. *orol* ÖzbRS 306b, Rybatzki (2013, s. 514); VEWT 23a; TMEN I, 119ff, N.11. bk. Clark (1977, s.129).

2.32. arañ “zar zor” < Moğ. **aray**⁴⁵ “biraz; tam değil; zorlukla, zar zor, ancak”

Kırg. ve ağz. (Yud. I. 64b) | krş. Kaz. *ären* “zorla” KazTS 30a; Özb. *arañ* “zar zor” ÖzbRS 37b; YUyg. *aran* “zor, güç” YUygTS 15b; Yak. Kafuzyński (1995, s. 167) *argıy- orguy* “yavaş” biçimlerini vermiştir ancak Räsänen’in çalışmasında Yakut Türkçesi için *arıy / ray* “zar zor” biçimleri rastlanmaktadır (VEWT 23a); Tuv., Hak. *aray* “zar zor” TuvRS 65a; HakRS 29a.

Khabtagaeva çalışmasında *aray* (Moğ. *ar-Ai*) sözcüğünün asıl kökünün ET’deki **ār* sözcüğüne dayandığını dile getirmiştir: ET **ār* < Oyrat *ārā*; Khalka, Buryat *arai* (Khabtagaeva, 2009, s. 145).

2.33. arbay- II. “dağınık, dağınık görünmek” < Moğ. **arbay**-⁴⁶ “yaymak, açmak (parmakları); karmakarışık veya darmadağınık olmak”

Kırg. ve ağz. (Yud. 65a) | Kalm. *arvah* “saçı başı dağınık olmak; dağınık görünmek” KalmRS 47b | krş. Kaz. *arbyuv* “yakışsız olan herhangi iri şey” KazTS 19a; Yak. *arbay-* “darmadağınık olmak” YakRS 45b; VEWT 24a.

2.34. arbin “çok, bol; büyük ölçüde” < Moğ. **arbin**⁴⁷ “sayısız, bol; çok; bolluk”

⁴³ Aralcıg: “exchange; barter; trade” (Lessing 48b).

⁴⁴ Aral: “Island; peninsula (rare); oasis” (Lessing 48b).

⁴⁵ Arai: “hardly, scarcely, barel; with difficulty ” (Lessing 48a).

⁴⁶ Arbay-: “to spread (as the fingers); to become tousled or disheveled” (Lessing 49b).

⁴⁷ Arbin: “plentiful, abundant; numerous; many, abundance” (Lessing 50b).

Kırg. ve ağz. (Yud. I. 66a) | Kalm. *arvn* “onlarca; çok sayıda” KalmRS 48a | krş. Tuv. *arbin* “bol, sayısız, büyük” TuvRS 66a; Hak. *arban* “folk. Büyük, uzun” HakRS 30a; VEWT 24a.

2.35. arça “ardıç” < Moğ. **arça**⁴⁸

Kırg. ve ağz. (Yud. I. 72a.) | Kalm. *arç* I. KalRus 52a | krş. Kaz. *arça/arşa* KazTS 20b; Özb. *arça* ÖzbRS 40a, (Rybatzki, 2013, ss. 512-513); Alt., Hak. *arçın* RAItS 301a, HakRS 32b; Baş., Tat. *artış* I BaşRS 51b; TatRS 41a; SUyg. *arça* (Ayazlı, 2015, s. 104); MMVK *arça* (Csáki, 2006, ss. 32-33); VEWT 24b.

2.36. ardak “sevimli, şımartılmış” < Moğ. **ardak**⁴⁹ “tecrübesiz, yetenekli; eğitimsiz; şımartılmış (çocuklar için)”

Kırg. ve ağz. (Yud. I. 66b) | krş. Kaz. *ardaktav* “saymak, değer vermek, hürmet etmek” KazTS 19a; YUyg. *ardaqlımaq* “sevmek; yüceltmek; şımartmak” YUygTS 16a; SUyg. *artak* (Ayazlı, 2015, s. 105); VEWT 25a.

2.37. arğa “güç; yöntem, çıkış yol; hile” < Moğ. **arga**⁵⁰

Kırg. ve ağz. (Yud. I. 66a) | krş. Tuv. *arga* “1. Yöntem, araç, yol, 2. Hile, 3. imkan” TuvRS 66a; SUyg. *arğa* “araç, vasıta, imkân” (Ayazlı, 2015, s. 104); BOğz. *arga* (Schönig, 2000, s. 65); VEWT 25a; Doerfer Moğolcadaki *arga* sözcüğünün kökü Türkçedeki *arqa* “sırt” sözcüğüne dayanabileceğini düşünmüştür. Çünkü Türkçede *arqa* sözcüğü eski metinlerde “yardım; destek” anlamları ile rastlandığını belirtmiştir (TMEN I, 123, N. 14). Ayrıntılı bk. EDP 215b; Kırgız Türkçesinde de *arqa* sözcüğü birkaç anlamda ile kullanılmaktadır: 1. “sırt”, 2. “tar. arka”, 3. “güç; destek; yardım” (Yud. I. 67b/68a).

2.38. arsay- “pırtlamak; sırtlamak; dağınık ”< Moğ. **arsay**-⁵¹ “her yöne çıkıntı yapmak; kaba olmak”

Kırg. ve ağz. (Yud. I. 69b) | krş. Tuv. *arzar / arzar-* “her yöne çıkıntı yapmak” TuvRS 68b; Hak. *arsay-* HakRS 31b; Yak. *arsay-* “sırtlamak” YakRS 47a.

2.39. arsar “şüphe içinde kalmak; emin olmamak” < Moğ. **arsar**⁵² “fazla önemli olmayan, vasat, sıradan”

Kırg. ve ağz. (Yud. I. 69b) | krş. Hak. *arsa* “belki; değil mi” HakRS 31b; Komşu Türk dillerinde sözcük bilinmemektedir.

2.40. asıra- “yetiştirmek, büyütme, beslemek” < Moğ. **asara**-⁵³

⁴⁸ Arça: “Juniper” (Lessing 50b).

⁴⁹ Ardak: “inexperienced, skilled; untrained; pampered (of children)” (Lessing 51a).

⁵⁰ Arga: “means, method; way out; possibility; ruse, trick, artifice, scheming” (Lessing 51a).

⁵¹ Arsay-: “to bristle or stick out in all directions; to be rough or coarse” (Lessing 54a).

⁵² Arsar: “of little importance, mediocre, ordinary, common; this and that, nothing in particular” (Lessing 54a).

Kırgız Türkçesindeki Moğolca Alıntı Kelimeler (-A- Maddesi)

Kırg. (Yud. I. 77a) | Kalm. *asrh* “bakmak; beslemek; merhametli olmak” KalmRS 53b | krş. Kaz. *asırav* “insana veya hayvana bakmak” KazTS 22a; Özb. *asramoq* “beslemek, yetiştirmek; korumak; kurtarmak” ÖzbRS 42a; YUyg. *asrimak* “korumak, himaye etmek, beslemek” YUygTS 18b; MMVK *asara-* (Csáki, 2006, ss. 35-38); BOğz. (Schönig, 2000, s. 65), (Ölmez, 2007b, ss. 237-246); Eski Uygurcadan beri karşımıza çıkan *asıra-* sözcüğü için bk. UW 232b-233a (Ayazlı, 2015, s. 105); RKW 16b; TMEN I, 130, N.20; CC *asra-* “beslemek, bakmak” (Güner, 2017, s.12 (CCII 70b/8).; AŞN *asra-* (Z. Ölmez, 2014, s. 200); KıpS. *asra-* (Çiçek, 2015, ss. 81-82); bk. Clark (1980, s. 42).

2.41. aska “kaya; dağ” < Moğ. **asha**⁵⁴ “şist, arduvaz; kaya”

Kırg. ve ağz. (Yud. I. 74b). Ayrıntılı bilgi için bk. Kalieva (2020, s. 347) | Komşu Türk dillerinde bu sözcüğe rastlanmaktadır.

2.42. ayar II “yavaş, sessizce; dikkatli” < Moğ. **ayar**⁵⁵ “yavaş; sessizce; alçak sesle; dikkatli”

Yudahin, Kırgız Türkçesindeki *ayal I* (Yud. I. 87b) sözcüğü ile *ayar II* (Yud. I. 88a) sözcüğünün aynı kökten geldiğini ve *ayal* (< Ar. “yavaş”) sözcüğünün Arapça kökenli olduğunu belirtmiştir. Ancak sözcüklerin son sesleri *-l* ~ *-r* düşündürücüdür. Çünkü aynı kökten gelip son sesleri *-l* den *-r* olarak değişen başka örnekler bilinmemektedir. Kırgız Türkçesinin Güney ağızlarında daha çok Farsça kökenli *sekin*⁵⁶ “yavaş, sessiz; dikkatli” kelimesi kullanılmaktadır. | krş. Tuv. *ayar* “yavaş, sakin” TuvRS 79b; SUyg. *ayar* “yavaş, ağır” (Ayazlı, 2015, s. 105); VEWT 11b.

2.43. aymak I. “ülke; il; bölge, civar” < Moğ. **aymag**⁵⁷ “kabile, boy”

Kırg. ve ağz. (Yud. I. 32b) | krş. Kaz. *aymak* “tar. 1. Vilayet, 2. Mekân, vatan, 3. Etraf, çevre, civar” KazTS 7b; YUyg. *aymak* “kabile” YUygTS 25a; Özb. *aymoq I* “boy, kabile” ÖzbRS 27a, Rybatzki (2013, ss. 513-514); VEWT 12a; TMEN I, 182, N.61.

Sonuç

Bu çalışmada, Yudahin’in 1965 yılında yayımladığı Kırgızca-Rusça sözlüğü ve Kırgız Türkçesi ağızları üzerinde yapılan çalışmalar taranarak Moğolca alıntı kelimeler tespit edilmeye çalışılmıştır. Her iki ana kaynaktan rastlanmayan kelimeler Kırgızistan’ın farklı bölgelerinde yaşayanlara sorularak saha derlemesi yapılmıştır. Tespit edilen kelimeler Kırgız Türkçesinin komşu Türk dilleri ile karşılaştırılmıştır. Bu dillerde tespit edilemeyen kelimeler ise diğer Türk

⁵³ Asara-: “to be compassionate; to take care, raise, foster, nourish, or support by charity” (Lessing 56b).

⁵⁴ Asxa: “schist, slate; boulder rocks” (Lessing 57a).

⁵⁵ Ayar: “slowly, gradually; quietly; in a low voice; leisurely; carefully” (Lessing 24a).

⁵⁶ Sâkin: “quite, peaceful, sedate; firm, fixed, still” (Steingass 642).

⁵⁷ Aymag: “tribe, clan” (Lessing 21a).

dillerindeki Moğolca alıntılar üzerine yapılan çalışmalar ve sözlükler ile karşılaştırılmıştır. Tespit ettiğimiz alıntı kelimelerin özeti aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Kırgız Türkçesi	Moğolca	Türkiye Türkçesi
aarçı- II. / Kaz., Özb., YUyg.	arçı-	“temizlemek, temizlenmek; yüzü silmek”
abısın / Kaz.	abisun	“elti, erkek kardeşlerin eşlerinin bir birine olan akrabalık bağlılığın adlandırması”
abra- / -	< ? abura-	Kırg. “bir arada olmak; toplanmak” Moğ. “korumak, savunmak”
acaan / -	< ? açaan	Kırg. “1. Kızgın, öfkeli” Moğ. “yük; navlun”
aça / Kaz. YUyg.	aça(n)	Kırg. “1. Yıkıntı, çatallarına; çatallı bir ağacın dalı” Moğ. “çatallı bir ağacın dalı, çatal; dirgen”
açay / Özb., YUyg.	< ? açi	Kırg. “babaannesinde büyüyen çocuk kendi annesini bu şekilde adlandırması” Moğ. “torun, yeğen”
adır / Kaz., YUyg.	adar IV.	“engebeli araziler; boz kırlar, yeşillik yetişmeyen yerler” Moğ. “düzensiz, pürüzlü, engebeli”
ağa I. / Kaz., Özb., YUyg.	ağa	“1. Ağabey, 2. Amca, 3. Büyük erkek akraba”
aқта I. aқtala- (Güney Ağz.) aқта- (Kuzey Ağz.) / YUyg., Özb.	< ? aқта aқtala-	Kırg. “atın sırtı ile eyerin alt kısmındaki boşluk” Moğ. “iğdiş edilmiş; kısırlaştırılmış” “iğdiş etmek, kısırlaştırmak”
*ala / -	ala	Kırg. “yüksek tepe” Moğ. “yüksek düz tepe”
alakan / Kaz., YUyg., Özb.	alaga(n); *halagan	“1. Avuç içi”
alcı- I. / Kaz.	alca-	Kırg. “1. Yanılmak; yanlış yöne gitmek, 2. Aklını kaçırmak, 3. Boş konuşmak” Moğ. “yorulmak; bitkin ve tedirgin olmak”
alçı / Kaz., YUyg.	alçu	Kırg. “aşık kemiğinin bir tarafı” Moğ. “ayak kemiğinin bir tarafı”
aldasta- / -	aldasla-	Kırg. “1. sıcağın bunalmak, 2. Tedirgin olmak, şaşırarak”

Kırgız Türkçesindeki Moğolca Alıntı Kelimeler (-A- Maddesi)

		Moğ. “yanlış yapmak; ihmal etmek; boşlamak”
aldıra- / YUyg.	aldara-	Kırg. “1. Kendinden geçmek, 2. Gücünü kaybetmek” Moğ. “gevşemek, çözmek; kurtulmak; yok olmak; cesaret veya güç kaybetmek ya da fiziksel olarak zayıflamak”
alkılda- / Kaz.	alkıldu-	Kırg. “sözlü veya fizikî birisine saldırmak (genellikle kadınlar hakkında)” Moğ. “bir birine saldırmak”
alman / Özb., YUyg.	alba(n)	Kırg. “tar. vergi, haraç” Moğ. “zorlama; resmi ödeme; vergi, haraç”
alıs / alıskı / alısta- / Kaz., YUyg., Özb.	alus / aluski / alusda-	“uzaklarda, uzak yerde; uzaklaşmak, kaybolmak”
alısın I. / -	alirsu(n)	Kırg. “ikinci mahsul (kış buğdayı)” Moğ. “kırmızı yaban mersini, kızılılık”
añ I. / -	añ II	Kırg. “oyuk, çukur” Moğ. “çatlak, yarık; dar ve derin dağ geçidi”
añ II. / Kaz., YUyg., Özb.	añ I	“vahşi hayvan; av”
añgar- / Kaz.	añgar-	Kırg. “anlamak, farkına varmak” Moğ. “dikkat etmek, dikkatli bakmak, dikkatli olmak; gözlemlemek, saygı duymak”
añqa- / Kaz.	añga-	Kırg. “susamak” Moğ. “susamış olmak; kuru olmak; umut etmek, özlemek”
añqay- / Kaz., Özb.	añgay-	“ağız açık kalmak; esnemek”
añqı- / Kaz., YUyg.	añgıl-	“güzel kokmak”
añıray- / Kaz., YUyg.	anırla-	Kırg. “ağız açık olmak; esnemek; sessizlik; boş kalmak” Moğ. “ses çıkarmak, ses yapmak, yankı”
apçı- / Kaz.	abçi-	Kırg. “tutmak, tutunmak” Moğ. “kasmak, küçültmek, daraltmak”
araan II. / Kaz.	aran	Kırg. “tar. ordu” Moğ. “insan, şahıs”

araçala- / Kaz.	arçıla-	Kırg. “ayırmaq (sözlü veya fiziki kavga edenler için)” Moğ. “birisine bakmaq, korumak, himayesine almak”
aralçı / -	aralçıg	Kırg. “1. değiş tokuş; 2. Arabulucu; 3. engel” Moğ. “değiş tokuş; takas; ticaret”
aral / Kaz., Özb., YUyg.	aral I.	“ada”
arañ / Kaz., Özb., YUyg.	arai	Kırg. “zar zor” Moğ. “biraz; tam değil; zorlukla, zar zor, ancak”
arbay- II. / Özb.	arbay-	Kırg. “dağınık, dağınık görünmek; yaymak, açmak (parmakları)” Moğ. “yaymak, açmak (parmakları); karmakarışık veya darmadağınık olmak”
arbin / -	arbin	Kırg. “çok, bol; büyük ölçüde” Moğ. “sayısız, bol; çok; bolluk”
arça / Kaz., Özb.	arça	“ardıç”
ardak / Kaz., YUyg.	ardak	Kırg. “sevimli, şımartılmış” Moğ. “tecrübesiz, yetenekli; eğitimsiz; şımartılmış (çocukların)”
arğa / -	arğa	“güç; yöntem, çıkış yolu; hile”
arsay- / -	arsay-	Kırg. “pırtlamak; sırtlamak; dağınık” Moğ. “her yöne çıkıntı yapmak; kaba olmak”
arsar / -	arsar	Kırg. “şüphede içinde kalmak; emin olmamak; zan içinde kalmak” Moğ. “fazla önemli olmayan, vasat, sıradan”
asıra- / Kaz., Özb., YUyg.	asara-	“yetiştirmek, büyütme, besleme”
aska / -	asxa	Kırg. “kaya; dağ” Moğ. “şist, arduvaz; kaya”
ayar / -	ayar	“yavaş; sessizce; alçak sesle; dikkatli”
aymak I. / Kaz., Özb., YUyg.	aymag	Kırg. “ülke; il; bölge, civar” Moğ. “kabile, boy”

Kısaltmalar

Ağz: Ağız

Alt: Altay Türkçesi

AŞN: bk. Zühal Ölmez

KumTS: Kumukça-Türkçe Sözlük

MMVK: bk. Csáki

Moğ: Moğolca

Kırgız Türkçesindeki Moğolca Alıntı Kelimeler (-A- Maddesi)

Baş: Başkurt Türkçesi	Nog: Nogay Türkçesi
BaşRS: Başkurtça-Rusça Sözlük	NogRS: Nogayca-Rusça Sözlük
BOğz: bk. Schönig	Özb: Özbek Türkçesi
CC: Codex Cumanicus	ÖzbRS: Özbekçe-Rusça Sözlük
Çağ: Çağatay Türkçesi	RKW: bk. Ramstedt
EDP: bk. Clauson	SUyg: Sarı-Uygur Türkçesi
Hak: Hakas Türkçesi	Tar: Tarihi
HakRS: Hakasça-Rusça Sözlük	Tat: Tatar Türkçesi
Kaz: Kazak Türkçesi	TatRS: Tatarca-Rusça Sözlük
KazTS: Kazakça-Türkçe Sözlük	TDA: bk. Ayazlı (2015)
KazRS: Kazakça-Rusça Sözlük	Tel: Teleut
Kalm: Kalmukça	TMEN: bk. Doerfer
KalmRS: Kalmukça-Rusça Sözlük	Trkm: Türkmen Türkçesi
KıpS: bk. Çiçek	Tuv: Tuva Türkçesi
Kırg: Kırgız Türkçesi	TuvRS: Tuvaca-Rusça Sözlük
KrçBlk: Karaçay-Balkar Türkçesi	VEWT: bk. Räsänen
KrçBlkTS: Karaçay-Balkarca-Türkçe Sözlük	Yud: Kırgızca-Rusça Sözlük
Kum: Kumuk Türkçesi	YUyg: Yeni Uygur Türkçesi
	YUygTS: Yeni Uygurca-Türkçe Sözlük

Kaynakça

- Abduldaev, E. (1956). Kırgız Tilinin Çatkal Govoru. Frunze: İlim.
- Abduldaev, E., Mukambaev, C. (1959). Kırgız diyalektalogiyasının oçerki. Frunze: Kırgız okuu ped mambas.
- Abduldaev, E., Bakinova, G., Beyçekeev, N. (1962). Özbekstandık Kırgızdardın tilindegi cergiliktüü özgöçölüktör. Frunze: Kırgız SSR IA.
- Abduldaev, E., Mukambaev, C. (1959). Oçerk Kirgizskoy Dialektologii. Frunze: Ministerstva Kul'tury Kirgizskoj SSR.
- Abduldaev, E. (1966). Kırgız govorloru. Frunze: İlim.
- Abramson, S.M. (1946). Oçerk kul'turı kirgizskogo naroda. Frunze.
- Abramson, S.M. (1959). Voprosı étnogeneza kirgizov po dannım étnografii. *Trudy Kirgizskoj arxeologo-étnografičeskoj ékspedicii*. Bnd. III. Frunze: AN. Kirgiz. SSR. 42, 114-115.
- Abramson, S. M. (1960). Étniçeskiy sostav kirgizskogo naseleniya Severnoy Kirgizii. *TKAEE*, Bd. IV. 3-137.
- Abramson, S. M. (1971). Kirgizı i ix étnogenetiçeskiye i istoriko-kul'turnıye svyazi. Leningrad.
- Akabirov, S.F. ve diğlerleri. (1959). *Uzbeksko-Russkiy Slovar'*. Moskva: Gosudarstvennoe izdatel'stvo.
- Akademiya Nauk Kirgizskoy SSR. (1956). *Istoriya Kirgizii*. T. II. Frunze.
- Akademiya Nauk SSSR. (1966). *Tatarsko-Russkiy Slovar'*. Moskva: Sovetskaya Ensklopediya.

- Akademiya Nauk SSSR. (1968). Başkırsko-Russkiy Slovar'. Moskva: Gosudarstvennoe İzdatel'stvo.
- Akmatov, T. (1959). Kırgız Tilinin Talas Govoru. Frunze.
- Akmatov, N., Abdullaev, S., MuşaeV, V. (2019). Lingvistiçeskaya rescepsiya toponimov scentral'noaziatskoy geolokascii (tyurko-mongol'skoy areal). *Oriental Studies*. Is.5. 945-956.
- Alimov, R. (2011). Kırgızcanın İçkılık Ağızlar Grubu Üzerine, *TÜBAR-XXX*.
- Alimov, R. (2016) On the Yenisei Kirghiz Title Ā-rè. *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae* Vol. 69 (3). 265-283.
- Ayazlı, Ö. (2015). Sarı Uyurcadaki Moğolca Ödünçlemeler. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8 (41). 103-111.
- Bakeev, K. (1952). Nookatskiy govor Oşskoy oblasti. Alma-Ata: AN Kaz. SSR.
- Bakinova, G. (1953). Kirgizskiy govor Oktyabr'skogo rayona. (Avtoreferat dissertacii na soiskaniye uçenoy stepeni kandidata filologičeskix nauk). Frunze.
- Bakinova, G. (1955). Isık-Köl Govorunun Materiyalınan. Frunze.
- Bakinova, G. Konduçalova, S. Sıdıkov, S. (1958). Kırgız tilinin Calal-Abad oblastının govorloru. Frunze.
- Bakinova, G. (1956). Kırgız tilinin Oş govoru. Frunze.
- Bakinova, G. (1959). Kırgız tilinin Çüy govoru. Frunze.
- Bakinova, G. (1990). Leksika kirgizskogo yazıka v areal'nım osveşçenii. Frunze: İlim.
- Bartol'd, V.V. (1898). Oçerki istorii Semireç'ye. Moskva.
- Bartol'd, V.V. (1943). Yeniseyskie Kirgızı v XVII veke. Moskva.
- Bartol'd, V.V. (1963). Kirgızı. *Soçinenija II*. chast' 1. Moskva. 473-526.
- Baskakov, N.A. (1953). Hakasko-Russkiy Slovar'. Moskva: Ministerstvo Kul'turı SSSR.
- Baskakov, N.A. (1963). Nogaysko-Russkiy Slovar'. Moskva: Ministerstvo Kul'turı SSSR.
- Batmanov, I. A. (1938). Severniye dialekti kirgizskogo yazıka. Vypusk 1. Frunze: İlim.
- Batmanov, I. A. (1966). İstoçniki formirovaniya tyurkskih yazıkov Sredney Azii ı Yujnoy Sibiri. Frunze: İlim.
- Bektaev, K. (1991). Kazahsko-Russkiy Slovar'. Alma-Ata: İstitut Yazıkoznaniya.
- Beyşekeev, N. (1960). Murgabdık kırgızdardın leksikalık özgöçölüktörü boyunça materialdar. Kırgız SSR. IA. TAI. Kabarları. I. çığışı.
- Beyşekeev, N. (1964). Kazakstandağı kırgızdardın tildik özgöçölüktörü. Frunze: Kırgız SSR Akademiyasının basması.
- Clauson, G. (1972). An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish. Oxford: Clarendon Press.
- Clark, L. (1977). Mongolic Elements in Old Turkic?. *AIKAKAUSKIRJA JOURNAL*: Helsinki: Suomalias-Ugrilaisen Seuran. 110-165.

Kırgız Türkçesindeki Moğolca Alıntı Kelimeler (-A- Maddesi)

- Clark, L. (1980). Turkic Loanwords in Mongol I., The Treatment of Non-Initial *s, z, š, č*. *Central Asiatic Journal* 24. Wiesbaden: Harrassowitz. 36-59.
- Csáki, É. (2006). Middle Mongolian Loan Words in Volga Kipchak Languages. *Turcologica* 67. Wiesbaden: Harrassowitz.
- Cumaliev, C. (1991). Fergana Kırgız Govorlorunun Leksikası. Frunze: İlim.
- Çiçek Erdem, S. (2015). Kıpçak Sözlüklerindeki Moğolca Unsurlar. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı- Belleten*, 63 (1). 49-98.
- Dıykanov, K. (1980). Kırgız Tilinin Tarihınan. Frunze: Mektep.
- Doerfer, G. (1975). Türkische und Mongolische Elemente im Neupersischen. Wiesbaden: Franz Steiner.
- Golden, P. B. (1992). An introduction to the history of the Turkic peoples. Harrassowitz: Wiesbaden.
- Güner, G. (2017). Codex Cumanicus'ta Moğolca Alıntı Kelimeler Üzerine Bir Yaklaşım. *Gazi Turkiyat Dergisi*. 20. 9-24.
- Kalieva, K. (2020). Kırgız Türkçesindeki “Zoo” Sözcüğü Ve Bazı Yer Adları Üzerine Etimolojik Bir İnceleme. *Uluslararası Türkçe Araştırmaları Dergisi*, 4 (2). 345-354.
- Kałużyński, S. (1962/1995). Mongolische Elemente in der jakutischen Sprache. IACUTICA. *Philologia Orientalis* 2.
- Karaev, O. (1995). Çagatayskiy Ulus. Gosudarstvo Haydu. Mogulistan. Bişkek: Kırgızstan.
- Karasaev, H.K. (1972/2009). Kırgız tilinin orfografiyalık sözdüğü. Bişkek: Mamlekettik til cana enciklopediya borboru.
- Khabtagaeva, B. (2009). Mongolic Elements in Tuvan. *Turcologica*, Bnd. 81. Wiesbaden: Harrassowitz.
- Konkobaev, K. (1980). Toponimiya Yujnoy Kirgizii. Frunze: İlim.
- Lessing, F. (1960). Mongolian-English Dictionary. Berkley and Los Angeles: University of California Press.
- Menges, K. M. (1959). Die aralo-kaspische Gruppe. In: *Philologiae Turcicae Fundamenta*. Bd. 1., Ed. Jean Deny e.a., Wiesbaden. 434-437.
- Mukambaev, C. (1955). Djergetal'skiy govor kirgizskogo yazıka. (Avtoreferat kand. dissertacii). Frunze.
- Mukambaev, C. (1972). Kırgız tilinin dialektologiyalıık sözdüğü. Kırgız SSR limder Akademiyası Terminalogiyaya komissiyası. Frunze.
- Mokeev, A. (2010). Kırgız na Altae i na Tyan'-Şane. Bişkek: İzdaniya Kırgızskogo-Tureskogo universiteta “Manas”.
- Nugteren, H. (2009) *Real and False Archaisms: The Peripheral Mongolic Languages and Reconstruction*. Leiden
- Ormonbekova, A. (1998). Kırgız tilinin Toguz-Toro Govoru. Bişkek.
- Oruzbaeva, B. (1995). O kirgizskih i mongol'skih leksişeskih parallelyah v toponomike // Vajneyşiy problemı kirgızskogo yazıkaznaniya. Bişkek: İlim.

- Ölmez, M. (2007). On Mongolian asara- “to nourish” and Turkish aş- “to eat” From Middle Mongolian to Modern Turkic Languages. *Festschrift in Honor of András J. E. Bodrogligeti, Türk Dilleri Araştırmaları Dergisi* 17. İstanbul: 237-247.
- Ölmez, Z. (2007). Mongolian Loanwords in the Classical Chagatay Period. *Festschrift in Honor of András J. E. Bodrogligeti, Türk Dilleri Araştırmaları Dergisi* 17. İstanbul: 229-236.
- Ölmez, Z. (2014). Ali Şir Nevâyî'nin Eserlerindeki Moğolca Sözcükler - I”. *Eski Türkçeden Çağdaş Uygurcaya Mirsultan Osman'ın Doğumunun 85. Yılına Armağan*, Konya: Kömen Yayınları. 195-202.
- Özyetkin, A. M. (1996). Altın Ordu, Kırım ve Kazan Sahasına Ait Yarlık Ve Bitiklerin Dil Ve Üslup İncelemesi. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları 658.
- Pekacar, Ç. (2011). Kumuk Türkçesi Sözlüğü. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Pulleyblank, E. G. (1990). The Name of the Kirghiz. *Central Asiatic Journal*. Vol. 34. 98-108.
- Ramstedt, G.J. (1935). Kalmükisches Wörterbuch. Helsinki.
- Räsänen, W. (1969). Versuch eines Etymologischen Wörterbuchs der Türk Sprachen. Helsinki.
- Rybatzki, V. (2013). Some Mongolic Words in Özbek (i)- Words Beginning With a-, â-, e-, b-, p-, d-, t-. *Yalım Kaya Bitigi. Osman Fikri Sertkaya Armağanı*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü. 511-532.
- Sarkisyanz, E. (1961). Geschichte der orientalischen Völker Russlands bis 1917. R. München: Oldenbourg.
- Seydakmatov, K. (1988). Kırgız Tilinin Kısaça Etimologiyalık Sözdüğü. Frunze: İlim.
- Sıdkov, S. (1983). Mongol'sko-tyurkskiye yazıkovıye paralleli. Frunze: İlim.
- Sleptsova, P.A. (1972). *Yakutsko-Russkiy Slovar'*. Moskva: Sovetskaya Ensiklopediya.
- Steingass, F. A. (1892/ republished 1970). A Comprehensive Persian-English Dictionary. Beirut: Librairie du Liban.
- Sulaymanova, L. (2009). Narodniye geografiçeskiye terminı v toponimii Kırgızstanan. Bişkek: KRSU.
- Tenişev, E.R. (1968). Tuvinsko-Russkiy Slovar'. Moskva: Sovetskaya Ensiklopediya.
- Tuna, N. O. (1972). Osmanlıcada Moğolca Ödünç Kelimeler. *Türkiyat Mecmuası, XVII*, İstanbul. 209-250.
- Tuvkul, U. (2000). Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü. Ankara: Türk Dili Kurumu Yayınları.

Kırgız Türkçesindeki Moğolca Alıntı Kelimeler (-A- Maddesi)

- Uçar, E., Yener, M. L. (2007). Türkmencedeki Moğolca Alıntı Kelimeler Üzerine (Deneme). *I. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı Bildiri Kitabı V* (9-15 Nisan 2006 Çeşme-İzmir), Ankara. 2185-2193.
- Yudahin, K. K. (1948). Iz Lyalyakskix materialov. *Trudy IJAL AN Kirgizskoj SSR*, Bd. VI. Frunze.
- Yudahin, K. K. (1955). Klassifikacija kirgizskix dialektov. *Pervaja naučnaja sessija AN Kirgizskoj SSR*. Frunze.
- Yudahin, K. K. (1965). Kırgızça-Orusça sözdük (Kırgızsko-russkij slovar). Bd. I-II. Glavnaya Redaksiya Kirgizskoy Sovetskoy Ėncklopedii. Frunze.
- Yunusaliev, B. M. (1959). Kirgizskaya leksikologiya. Frunze: Kirgizkoye gos. uceb.-pedagogiç. izdadel'stvo.
- Yunusaliev, B. M. (1971). Kırgız Dialektologiyası. Frunze: Mektep.